

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНГСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата 1935 сыл алтынны 5 күнүгэр төрүттэммитэ

1999 с.

Бэс ыйын

17

күнэ

чэппиэр

№ 74-75 (8604)

“Тыл - омук баар-суох сыаннаһа уонна быстыспат бэлиэтэ. Хас биридди норуот бэйэтин ураты майгынаах культуратын, үгэстэрин, тылын харыстыыр сувереннай бырааптаах.”

Саха Республикатын Тыл туһунан Сокуонуттан

БЭҔЭҔЭЭ... БҮГҮН... САРСЫН...

(Улуус баһылыгын муньабыттан бэлиэтээннэр)

Юбилейнай ыһааха, нэһиликтэр ыһаахтарыгар милиция сотрудииктара актыбынай кыттыыны ыһаахтара, Түбэҕэ номнуо биир сотрудиик барбыт. Үөдэй баһаарын ким ыһаахта билигин да биллэ илик. ГСМ суодунан тэрилтэлэр ДНД-га тахсыбат буолбуттарынан сибээстээн сайынгы кэмгэ ДНД тохто тулунна.

Ааспыт нэдиэлэҕэ Нам улууһугар 5 баһаар буолбут.

Юбилейнай ыһаахха бэлэмнэни үлэлэр бараллар, ол курдук, парка өрөмүөнэ тэрээһиннээхтик ытыллар. Ааспыт нэдиэлэҕэ 10 үлэтэ суох киһи икки күн устата парка хомуйутугар үлэлээбит. Саночисткаҕа билигин да рейдэлэр буола тураллар, сир, айылҕа комитеттарын, улуус, село дьаһалтатын үлэһиттэрэ бу рейдэҕэ сылдыбыттар.

Орто медперсоналга «Лучший по профессии» дьин конкурсу ытыллыбыт. Врачтар үрдэтинэр курстарга үөрэнэ барбыттар. Медүлэһиттэр күннэрэ тэрээһиннээхтик бэлиэтэммит. Трапезникова Татьяна Ивановна «Доруобуйа харыстабылын туйгуна» аат интэриллибит. Балыһаҕа уу быста-быста кэлэр, ас боппуруоһа кытаанах.

Социальной харалта управлениета электроэнергия уонна газка кредиттэй иһин төлөөбүт. «Сахателекомга» 500 тыһ. солк. төлүүхтээрин 250 тыһ. төлөөбүт. Бэс ыйын 15 күнүттэн кыаммат уонна элбэх оҕоолоох дьон кэргэттэр оҕолоругар аналлаах доруобуйаны тупсарар лаабыр аһыллыбыт, оҕолор паарка хомууругар о. д. а. үлэлэрэ үлэлээхтэрэ. Иккис маннык хабааннаах лаабыр Партизан нэһилиэгэр Туора Күөл

сиригэр аһыллыахтаах. Гуманитарнай көмөҕө 51 тыһ. солк. сууммалаах кэтиллибит танас кэлэн түгэтиллибит.

Спартакиадаҕа 12 нэһилиэк кыттыыны ылбыт. Бөтүг, Таастаах, Салбаг, Арбын, Никольской нэһиликтэрэ кыттыбатахтар. Бэс ыйын 23 күнүгэр Тааттага «Олонхо ооньууларыгар» сүүмүрдэммит хамаанда туруоруула сылдыар, чэпчэки атлетикаҕа уонна хапсаҕайга хамаандалар сүүмүрдэнэ иликтэр. Барыта 45 киһи барара сабадаланар, ону таһынан 10 киһилээх улуус делегацията барыахтаах.

1 Хомустаах котельнай ыраастанан бүппүт, аны тутууга хаалбыт. Сметата онгоһуллубут. Тутар биригээдэ суох, хомустаахтар бэйэлэрэ кыйан тутар кыахтара суоҕун биллэрибиттэр.

Нэһиликтэр ыһаахтарыгар улуус дьаһалтатын бэрэстэбииттэлэрэ барыахтаахтар, онтон улуус ыһааҕар хас нэһилиэк аайы улуус дьаһалтатын бириди бэрэстэбииттэл сыһыарылар.

Кыстыкка бэлэмнэни комиссиятын муньаҕа буолбут. Үөдэй, 1 Хомуста-

ах, Аппааны, МУ НУ ЖХК үлэлэрин отчуоттаабыттар.

Зерновой культура ыһыллан бүппүт. Хаппыыста үчүгүйдик ыһыллыбакка турар, 4 эрэ гектар сир ыһыллыбыт. Хортуоппуй 266 гектар сиргэ олодуллубут. Улуус үрдүнэн 120 хаһаайыстыба даннай биэрэн иһиэхтээҕиттэн 58 эрэ хаһаайыстыба биэрбит. 2,5 тыһ. куурусса, 2 тыһ. хаас уонна кролик кэлиэхтээх. Искра нэһилиэгэр биз кымыһын ырга аналлаах республикатааҕы семинары ытыллыбыт. Ат сүүрүүтүгэр бэлэмнэни үлэтигэр «Быйын» АО ипподромга 100-кэ массына кэригэ кумах куппун. Барыта 6 хамаанда кыттыбыт, 41 ат сүүрбүт, 7 тыһ. кэригэ солк. харчы киирбит. «Үрүҥ ас» уонна «Үрүҥ илгэ» тэрилтэлэр кымыс оҕоруутунан дьарыктаналлар, нэһилиэһиннээҕэ атыылыыллар.

Учууталлар уопускаларын харчыта хамсаата дьин үп управлениета иһитиннэрэ.

В. РЫКУНОВА
бэлиэтэнэ.

БҮТЭҔИК ЧУОРААН

Хотоҕос кэриэтэ субуллан
Уон биир сыл
түргэнник да ааста,
Олох киэн
аартыгар ыгыран
БүтэҔик чуораамыт
чугдаарда.

БэҔэҔэ курдук
дии бу манна
Манҕайгы кылааска
кэлбиппит
Кыбыста-кыбыста,
сэрэнэн
Кылааска сиэттэрэн
киирбиппит.

Аан бастаан «А» диэнтэн
сағалаан
Аан дойду дыктитин
билбиппит,
Олуктан олукка атыллаан
БүтэҔик кирбиигэ
кэлибит.

Бастакы «биз»
сыана күндүтэ,

Бастакы вальс
үңкүү үөрүүтэ
Ким эрэ тапталын
таайыта
Баар этэ бу манна барыта.

Олоххо көтүтэн
таһаарбыт
Оскуола — бу көмүс
биһикпит,
Үтүөҕэ, үрдүккэ
үүннэрбит
Учуутал — бүөбөйдиир
ньээнкэбит.

Эйиэхэ быраһаай
диэбэппит
Эйиэхэ эргиллэ
туруохпут,
Эн эрэн, ханна
да буолларбыт
Эн сырдык сулускун
булохпут.

Баһылай УЬУНУСКАЙ

ЫҔЫЫ-99

СҮРҮН ҮЛЭЛЭР ҮМҮРҮЙДҮЛЭР

Быйыл сааскы ыһыы уһаан-кэҕээн тардылынна. Улууска 150 хаһаайыстыба ыһыыны ытырыттан 60-та сводканы биэрэр.

Улуус үрдүнэн 1342 гага сизэмэ ыһылынна. Ол иһигэр 431 га — сэлэһинэй, 1057 га - эбиз, 118 га - дьэһимиз. 288,5 гектардаах баһыһаҕа хортуоппуй, 25 гектарга хаппыыста олодулунна.

Улууска сизэмэни ыһыы, моркуобу, сүбүөкүлэни олодуу үлэлэрэ түмүктөннүлэр. Бу күннэргэ хортуоппуйу, хаппыыстаны олодуу үлэтэ тэтимнээхтик ытыллар.

В. ВАСИЛЬЕВ

УРУТ КУОРАТ ДЬОНУН КҮТҮРҮҮРБҮТ...

Былыр-былыргаттан, саха омук үөскүөбүтүн сүөһүнэн дьарыктанан баччаҕа диэри кэллэ. Дьарык эрэ буолуо дуо?! Тыһаах буолар тутаах тыһы боппуруостара буоллаҕа. Сүөһү кинилэри таһынан, аһатан ол кыһалҕалаах күннэри аһарда. Уһун кыһыны быһа кыһыл оролуу бүөбөйдээн, көрөн-хараһан иитэбит, сайыны быһа өҥүрүк куйааска оттоон-мастаан үрүн-хара көлөһүмүтүн төрөбүт.

Дьэ ол эрэйдэммит эрэйбитин биридэ сотон-сойботон, бардьон хара көлөһүннэринэн чэпчэкитик байар-тайар, бэлэми аһыыр санаалаах, былыргылыы эттэххэ, «түүлээх уллунҕахтар» элбээтилэр. Кэнники сылларга итинник содур быһыынан анаан дьарыктанар дьон бааллара саарбаҕа суох. Ким биһиги сүөһүбүтүн, сыгыбытын уорар? Бу дьону хайдах уодьуган-ныахха сөбүй?

Урут сүөһү сүтүтүгэр куорат дьонугар түһэрэ этибит. Хомойуох иһин, сыһааралар этэллэринэн, бэйэбит улуспут кэккэ дьон бу дьарыгынан дьарыктаналлара чуолкайдан араас миэрэлэргэ тардыллыбыттар. Бу барыта милиция сотрудииктарынан араас сулууспатын үлэтин түмүгэ.

Сорох дьон ойуурга-тыһаҕа сылдьан сүөһү өлөрөн астыы сылдыар дьону эбэтэр саарбах дьон сылдыарын көрө-көрө милицияга тыһыахтарын онугар наадыһаакка сурах курдук таһаарта сылдыааччылар. Онон милиция үлэһиттэрэ сурах хоту тийэһи суол-иис сойбутун кэннэ ирдииллэр, кэккэ ыарахаттар үөскүүллэр. Ити барыта уоруйах туһатыгар буолар.

Милиция отдела сүөһү, сылгы уоруутугар уруккуттан улахан болҕомтону уурар. Онтон быйыл болҕомто өссө күһүрдэ. Ол курдук, суолга эрэ турарынан мунурдаммакка, алаастарынан, ойуурдарынан следственной-оперативнай бөлөхтөр сылдыахтара. Спецмассыһынанан буолбакка, сириттэн, бириэмэтигэр көрөн сорох сиргэ сатыы кэрийиэхтэрэ.

Хаһаайыстыбалар, биридиэлээн ыал эмиэ баайдарын—сүөһүлэрин көрө сылдыалларыгар баҕарыа этибит. Ол эбэтэр, саас, сайын сүппүтү күһүн биридэ кэлэн сүтүктээбэт наадаттан.

Бары нэһиликтэр олохтоохтору туруннахпытна эрэ кыаллар боппуруос буолла. Аһардас милицияга эрэ сыһааламакка общественной тэрилтэлэр манна улахан ороолу ооньуохтары сеп, холобур, ыччат түмүүтэ, аҕалар түмүүлэрэ, нэһиликтэр түөлбэлэрэ о. д. а.

Бу ыйтан сүөһү уоран өлөрө, көлөһүнэ хомуйа сылдыар, эбэтэр саарбах дьону көрдөхүтүнэ ааккытын-суолугун эптэ-кэ эрэ маннык телефонунан биллэриэххитин сеп: 02, 21-340, 21-489. Массыһына нүөмэрин, мааркатын, өгүн, сир аатын этэргитин умнумаҥ.

В. НИКОЛАЕВ,

Намнааҕы ИДьУО начальнигин солбуйааччы, криминальнай милиция начальнига, милиция капитана

Улуус төрүттэммитэ 200 сылыгар аналлаах юбилейнай ыһаах ПРОГРАММАТА

- Бэс ыйын 20 күнэ 1999 сыл
— Художниктар, норуот маастардарын быыстапкалара
10 ч. — 13 ч., 15 ч. — 19 ч.
Выставочнай саалаларга
— Нэһиликтэр түмсүүлэрин делегацияларын кэлиилэрэ, хонуктарын онгостуулар (хонук сирдэрин киэргэтиигэ конкурсу)
18 ч. Палаточнай городок
— Хорчуопка, аты-кутуу
19 ч. Палаточнай гор., «Талба» рынокка

- Оһуохай аһыллытын церемонията — оһуохай күрээҕэ
20 ч. Палаточнай городокка
22 ч. М.К. Аммосов площадигар

- Бэс ыйын 21 күнэ 1999 сыл
— Күнү көрсүү (арчылааһын, ыраастаныы) 3ч. Түрүн стадион арҕа өттүгэр
— Ыһаах аһыллыгыта 11ч. Стадион
— Тэрилтэлэр, түмсүүлэр, коллективтар, дьиз-кэргэн, уруу-аймах түһүлгэнэн эбиэтэ 13-15ч.
— Өбүгэ ооньуулар 15-18 ч. Стадион
— Оһуохай күрээҕэ 15 ч.
— «Мин олонхо дойдутун оҕотобун» — улуус оҕолорун улахан концерта 15 ч. Күөх театр
— Оҕолорго ооньуулар (көрдөөх стартар) лотереялар, аукционнар уо.д.а. 15 ч. Анал мизтэлэргэ
— «Оо, кэрэ Нам сирэ» уус-уран самодеятельность лауреаттарын улахан концерта 17 ч. Күөх театр
— Саха эстрадатын сулустарын концерта 19 ч., 21 ч. РДК
— Ат киэргэллэригэр конкурсу 19 ч. Ипподром
— Ат сүүрүүтэ 20 ч. Ипподром
— «Эргичийэ-мичилийэ» саастаах дьонго дьоро түүн 22 ч. М.К. Аммосов площадигар
— Ыһаах нөрүөн оһуохайа 22 ч. Палаточнай городокка
— Ыччат түүнүгү шоута, ыччат концерта 23ч. Стадионка

УБҮЛҮӨЙҮНЭЙ ЫҔЫАХ КОМИССИЯТА

Кэнники кэмгэ экологической иитии, үөрэхтээһин, культура иэһингэ тоҕо улахан болҕомтону урар буоллубут? Экология дииһин оҕоһунан тыһынаах организм тулалыыр эйгэни кытта сизэһи үөрэтэр наука буолар. Бу эбээс биһир уустук система, ол эбэтэр сиргэ тыһынаах олох йдөбүлүн биэрэр.

Кини-аймах эмиз тыһынаах лох биһир сүүрүн чааһа буолар. Иылҕа үөрэҕиттэн бары билэйт: тыһынаах айылҕа уонна тыһымаат айылҕа баарын. Тыһымаат иылҕа—халлаан, былыт, таас, у о. д. а. Тыһынаах айылҕа—үһэйи, хамсыыр-харамай уонна киһи. Кини-аймах сайдыыта тыһынаах айылҕа сайдыытын ытта биһир силлэстээх. Кини дыһаата биһиги планетабыт уопсай астаматын олоҕуттан тутулуктаах.

Үйэбит техника, атом үйэтэ уолан уонна айылҕа сокуоннарын учуоттаабаппытыттан өлүгүөнүнэн сылларга олох-өмүт сибээспитин быһаммыт экологической катастрофага кэриэспитин сөп. Ол курдук, почваыт араҕата 1/3 сүттэ, ойуурбут аһа 2/3 кэрдилиннэ, стептэрбит андафт быһытынан суох булдулар, үүнээйилэр уонна кыллар көрүн быһытынан аһарара эрэ хаалла. Маны таһынан улаһыыр эйгэбит киртийиитэ аамай улахан экологической проблема буолла. Хас биһирдии иһи 1 сылга 800 т тэҥнээр ири-бөҕү таһаарар. Билингни эмгэ тулалыыр эйгэни чөлүгэр үһэри биһир улахан проблема. Ири-биһиги уопсай дьыбыт. Планетабыт тымырдара—рүстэр, үрэхтэр, муоралар, океаннар, уопсайынан уу уонна салды тыһынаах олох систематын үрүн аһа буолар. Уопсай дьыбытигэр бары биһир санаанан айылҕа сокуоннарын тутуһан, уопсай баайы харыстаан эйэлээхтик дордохпутуна уонна «Сир—иһи-аймах эттигэ, киһи-аймах—сир дууһата» дииһин хоһоонноох этини йдөөтөхпүтүнэ экологической катастрофаттан быһыһааһа өт.

Сагалы экологической йдөөх-санаалаах киһини иитэн аһаары билингни олох сыһаалааруга. Айылҕа уонна культура иргэ дьүөрэлээр өйдөбүллэр. Иылҕанан культураны дьүөрээһин иитии — биосфера ноосферага кубулуйуута буолар, ол эбэр киһи өйө-санаата. В.И.Вердский этэринэн, ноосфера дииһин өй, үтүө, кырасыбаай сфера.

Экологической культураны, йү-санааны иһэри, үрэтэни скуолаҕа кириэһин иһиттэн, лох кыратыттан сагаларан. Экологической баһылаабыт киһи йылҕа уонна общество сайдыытын, айылҕа киһи-аймах уопсай биэтэ буоларын быһытынан арыстабыллаахтык сыһыаннаахтааһын, айылҕа киһи хормнуну таһаарытын сыһыанан, ырытан туюхха тиздэриин, йылҕа баайын сөптөөхтүк туһаныыны, тулалыыр эйгэни өлүгэр түһэриигэ, харыстабылаах сыһыан иһэригэ элбэхтүүтүгэ үлэ барыахтааһын татыһып өйдүүр уонна бэйэтэ араҕай хайысхалаах үлэни ыһтарга аһан баһар олоххо буолуохтаах.

Биһиги олохпут сүүрүн сайыытын усулуобуйата—айылҕа кытта тэҥнэ алтыһыны уонна улалыыр эйгэни харыстааһын. Аналы экосыһыан дииһин айыһы адыһаппакка сөптөөхтүк үһаныы буолар. Олоххо сага й-санаа кириитэ элбэх билии, сыраны, тулууру эрэйэр. Коүөрэхтээһин уонна иитии на өрүттээх хайысха. Ханнак барар үлэ, идэ, тэрилтэ, йиз-кэргэнгэ кириэһтээх.

Сахатыт сиригэр тулалыыр иһэни үрэттигэ, чинчийиһэ, арыстааһынга элбэх өрүттээхтэр ытыллаллар. Ол курдук, Президент М.Е. Николаев уонна Правительство кизниг, иргиник өйдөөһүнэ экология иһуруоһугар Россияҕа бастаһан тутуулары ыһтан эрэлэр. Государство экологияга политикаһы сага концепцията

үөскээтэ. 2001 сылга диири айылҕа харыстабылын быһаана оҕоһулунна.

Айылҕа харыстабылын министрэ В.А. Алексеев бэйэтин дакылаатыгар манна этэн турар: «Билигин республика сирин 17 бырыһыана харыстанар кыһатанна. Сүппүт хой оҕустары (овцебыктары) хаттаан үөскээтэ, олохсута сатааһын сагаланна. Кэнээс Саха сирин тыатыгар бизон, өрүстэригэр буобура, кулаһаһа эбиллээтэ, бүүчээн питомнига уонна эмтээх, отонноох талахтар харыстанар сирдэрэ икки сиргэ аһылыахтара.»

иргэ үлэлииллэрэ үрдүк ситиһиллээх уонна кэскиллээх. Чинчийэр-үөрэтэр экспедицияга учууталлартан Кривошапкина В.Г., Соловьева Р.И., Сыромятников П.В., Попова Л.П. кыттыны ылааллар. Экспедиция түмүгүнэн үөрэнээччилэр экологической конференцияларга, олимпиадаларга дакылаат аһан үлэлэрин көмүскүүллэр. Хас да үлэ республикага аһылыыта.

Маны таһынан өссө көпсөхпун баһарынан Романова А.К. туһунан. Кини билигин даһаны Хатырык орто оскуолатыгар таһаарылаахтык үлэли сылдьар.

өйөһөн биһир сыһаалаах-сорукаах үлэлэри ыһталлар. Экологической боппуруос коллегия мунһаһар тийгэһааарылар буола. Манна чуолаан нэһилиэк баһылыга Корякин С.П., дыһалта сүүрүнүүр специалиһа Ушницкая Ф.Д., депутат, оскуола директора Протопопов И.Н. кэскиллээх боппуруостары баһаарсан, сүбэлээн, өйөһөн тэҥнэ үлэлээтэ сылдьалларыттан үөрэбит. Ол курдук, кыһынны теплица тутуутугар, ууну ыраастааһынга, чизрбэ иитиитин производство оҕорон хас эмэ сыл устатыгар кир-хах, бөх-сыыс буо-

мээнэ быраһыллаллар. Итинник лаампалар киһи доруобуйатыгар буортулаах дыһыны таһаараллар, ону биһиги билбэппит. Алдыаммыт лаампалары диригник сире хаһан баран көмүллүөхтээх. «Рама» арыы уонна «Роса» утах иһиттэрэ 1 сыл буолан баран киһиэхэ буортулаах веществону таһаараллар. Бу иһиттэр биһир сиргэ хомуллан баран тирмир иһиккэ угуллуохтаахтар. Америкаҕа билигин итинник иһит оҕоһуутун бопсоллор уонна биһир сиргэ мунһаллар, контейнерга тизийэн киһи олобот сиригэр ыраах илдьэн уураллар. Россияга бу боппуруос кэспэтигэ баар гыһан баран быһаарылла илик.

Экоитии хайдах кириэһин сөбү? Экоитиини оскуолаҕа эбэтэр нэһилиэһинэ «Экология тизэргэнтэн сагаланар» дииһин дивизтээх үлэттэн сагаллаахха. Түөлбөлэриинэн күрэхтэһиллэр: спортивной, үөрэххэ, сибэкки, оҕуруот аһын үүннэриитигэр, тэлгэһэ ырааһыгар, дьиз ис-тас көстүүтүтүгэр о. д. а. Түөлбэһэн үлэ Салбанга үчүгэйдик барар дииһэ сөп. Сүүрүннээн тэрийээччи Кривошапкина И.С. Сайыны көрөүгэ «Зарница» сыһын айы иһтэриһинэйдик барар. Олохтоохтор аһыналлар. Кырдыһаһытын, эдэриин бары кытталлар.

Саха республикатын күнүгэр аналлаах «Сахам сирэ уонна айылҕа» дииһин темаҕа «Сыккыс», «Иэйи» литературнай куруһуоктар биэчэрдэрэ буолбута. Сага хоһоон суруйуутунан дырыктанан эрэр өбөлөр хоһооннорун аахпытара. Ордук үөрүүлээһинэн Жирков М.Н. хоһоонноро кинигэ буолан тахсыбытара буолар.

Оскуолаҕа араас темаҕа экологической биэчэрдэр буолаллар. Учууталлар оҕону айылҕаны аһына көрүүгэ, айылҕаттан дуоһуйууга үөрэтэллэр, угуйаллар, теориянан уонна практиканан айылҕаны кытта сыһыанга олох уураллар. Экоитиигэр, үрэттигэр биһиги оскуолабытыгар сыһаалаһан үлэли сылдьар учууталларынан «Сыккыс» куруһуок салайааччыта Протопопова Е.Д., национальнай культура учуутала, музей салайааччыта Жиркова Н.Н., начальнай кылаас учууталларыттан Ваишева М.С., Сидорова П.Д. буолаллар.

Экоүөрэхтээһин уопсай үөрэхтээһин иһинэн кириэр. Айылҕа уонна айыы киһитин сибээһэриин үөрэтэр. Түмүктээн эттэххэ, экоүөрэхтээһин, иитии сыһаала-сорууга ыччаты тулалыыр айылҕа бары көрүннэригэр научнай билиилээх, эппиэтинээһин, экокультуралаах иитэн таһаары.

Кистээбэккэ эттэххэ, экоүөрэхтээһини уонна экоитиини киллэри кэскиллээх, сыһаалаах, ыраахаттардаах, итээстэрдээх быһаһардаах. Биһиги да үлэ-битигэр бааллар. Ону үлэ бэрээдэһинэ быһаарсан итээстэри туората сатыаһыт.

Айылҕа сыһыаныгар иитии, үрэтти, өйдөтүү политическай, идеологической уонна социальнай суолталаах. Улууска салайааччы-эколог педагог дииһин штаттаах үлэһит суох. Мин аһтаабыт доннорум бары бэйэлэрин баһаларынан, дьулуурдарынан, кыһаарынан, кизгэ билилэринэн ырахан, сыһаалаах, кэскиллээх, бочуоттаах үлээтэ сылдьаллар. Кинилэри өйдөөгө, өйөөгө, көмөлөһүг, күөс-көмө буолуҕ. Энтузиаст-эколог педагогтарга барҕа махтал тыллары этэбин.

Н. СИВЦЕВА,
Москваҕа ытылыыбыт
«Оскуола-99» Аһ дойдутаағы
быһыстапка кыттыһылааҕа,
Салбан орто оскуолатын
учуутала.

Хаартыскаҕа:
«Сир сиргэ» биэчэргэ кэмпиз сууттан мода көрдөрүүтүгэр бастаабыт 3 кылаас үөрэнээччитэ Аня Оконешикова уонна Саргылан Оконешиков.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ҮӨРЭХТЭЭҺИН, ИИТИИ УОННА ЭКОКУЛЬТУРА ӨЙДӨБҮЛЛЭРЭ

Республикаҕа экоүөрэхтээһин уонна иитии ханна барарый? «Кустук» лааһыр Чурапчы Мындаһаайытыгар аһыллан Амма эбэ үрдүгэр 3 сыл устата 400-кэ оро сыһыанна. Манна оскуола учаастага, кыраай музейа, сыһыанан түһүлгэтэ, чинчийэр сир, экология ылыктара бааллар. «Кустук» төгүрүк сыл устата үлэлиир. Экология факультива чаас быһытынан көрүллэр. Үөрэнээччилэр сибэкки үүннэрээччилэр уонна ойуур доһотторун куруһуоктарыгар дырыктаналлар.

1995 сылтан Сунтаар Хоротун орто, Мэнгэ-Хангалас Матта орто оскуолаһа уонна биһиги оскуолабыт, Салбан орто оскуолаһа, 1996 сылтан экология хайысхатын талан сүүрүннээн үлэли сылдьаллар. Өлүөхүмэ, Кэбэйи, Баатаһай, Ньурба оскуолаһа-рын коллективтара үрдүк таһаарылаахтык үлэлиллэр.

Республикаҕа барыта 4 национальнай паарка, ресурса 40 резервэтэ, 26 сэдэх күөл, 144 ытык сир, 43 хаһаас территориялар бааллар. Нам улууһугар ураты харыстыыр икки сир баар: Харбайы уонна Үрүг күөл. Экология боппуруоһунан дырыктанар оскуолаһа кириэллэр: Хамаһатта, 1 Хомустаах, Модут, Түбэ, Искра, Нам 1 №-дээх орто оскуолаһа, гимназия. Экология хайысхатын талан ыһан сүүрүннээн үлэли олоһор оскуола билингитэ биһир. Ол Салбан экологической оскуолаһа.

Улууска бастакынан экология боппуруоһунан дырыктанар Романова А.А. (Хатырык), Кривошапкина В.С. (Хамаһатта), Федорова В.М. (Нам) буолаллар. Кинилэр лесничествонан дырыктанан Нам улуһун Сахабыт сиригэр элбэхтик үчүгэй өттүнэ аһтаппытара. Кривошапкина В.С. үөрэнээччилэрэ ВДНХ быһыстапкатыгар үрдүк ситиһиллээхтик кыттан Россияҕа биллэн тураллар уонна кыргыттарын бэйэтин идэтигэр уһуйан республикаҕа биллэркөстөр биологтары иитэн таһаарыта улахан көрөһсөбиллээх суол.

Билигин улуус экохайысхатын сүүрүннээн салайар энтузиаст-практик үлэһит Колпашиков Н.П. Кини «ЭХО» түмүгүн тэрийбитэ быйыл 5 сыла буолла. Ученаядары кытта биолог учууталлар, үөрэнээччилэр Кэнкэмэ үрүһү үрэтэллэр, чинчийэллэр. Ученай, учуутал, үөрэнээччи би-

Ол курдук Нам оскуолатыгар экология предметтигэр аһаһас уруок ыһыпта улаханник биһирэммитэ. Маны таһынан араас темаларга бэсиздэлэри, дакылааттары аһар, үрдүк таһынаахтык мероприятиялары ыһтар, элбэх сүбэни-аманы биэрэр.

Түбэ оскуолатыттан Гуляева М.А. үөрэтэр оҕолорун, нэһилиэһинэ, салайааччылары кытта Үрүг Күөлү харыстааһынга элбэх өрүттээх үлэни ыһтар. Күөлү харыстааһынга, экологической үлэни ыһтыыга бырайыак суруйан үлэлэрин көмүскүүр баһа санаалаахтар.

1 Хомустаахха Колесова Е.В. эмтээх оттору үрэттиинэн, чинчийиинэн дырыктанар. Кини үөрэнээччилэрэ сыһын айы экологической дьарыктанарга улуус чизһин көмүскүүллэр. «Сайды» оҕо айыһытын дьизин куруһуоһун салайааччыта Жиркова С.А. икки сыл устата «Урожай» быһыстапкатыгар ситиһиллээхтик кыттыны. Намнаағы Оҕо түөлбөттүнэн «Айылҕа доһотторо» куруһуок түмсүүтэ (сал. Никифорова Т.П.) таһаарылаахтык үлэлиир. Кини улууска методической түмсүүнү тэрийэн ыһтар. Куруһуоһун оҕолоро улуустаағы уонна республикатаағы күрэхтэһиллэргэ актыбыһынайдык кытталлар.

Салбан экологической хайысхалаах орто оскуолаһа хайдах үлэлирин, туһунан дырыктанарын кыһыаттан аһа олоһотут. Кыра да буоллар сэмэй ситиһиллэрдээх. Нэһилиэһинэ байыараһыт кытта тэрилтэ салайааччылары, дыһалта өйдөөһөн,

лан сыһыт балбааһары туһаҕа таһаары улуус дыһалтаһыгар туруорсан бырайыак оҕорон Ил Түмэнгэ тийгэһааарса сылдьабат. Нэһилиэһинэ ыраас уонан хааччыар сыһалтан Салбантан Ханчалыга дылы суол оһоттороһуутун баһарабыт. Бу барыта кэскиллээх боппуруостар. Элбэх үбү-харчыны эрэйэллэр. Бу боппуруостарытын быһаарыыга ученайдары кытта үлэлибит: Гоголева П.А., СГУ экология кафедратын сэбиэдиссэйэ, доцент, Новгородов П.Г., геолого-минералогической наука кандидата, геология институтун сүүрүннүүр научнай үлэһитэ, Дмитриева В.И., айылҕа харыстабылын кафедратын сүүрүннүүр специалиһа, «Эйгэ» киин директора, «Айылҕа харыстабылын» туйгуна. Экоүлэни тэрийэн ыһтыыга Петрова Н.П., Попова Т.В., Лаптева Е.И., Корякина П.П. нэһилиэһинэ хоһобур буолаллар.

Учууталларга предметтирин үрэтэллэригэр экологической боппуруостары хайдах киллэриэххэ сөбү дииһинэ Ягодин Г.А. методикатынан сүбэлэри.

Экологияны ханнык баһарар предметкэ киллэрэн таһыстаахтык үрэттиэххэ сөп. Хоһобур, история уруоһар улахан болҕомтону экактастрофаларга, общество сир-майгы өттүнэн иитиллэн таһыыга, сире хайдах туһаны быһаарыгар ууруохха. Уопсайынан, аһыгы киһи бэйэтин эрэ быһаарытын урут тутар буолла. Оттон эбээһинэс дииһин умнулунна. Айылҕаны таһсан үлтү тэһсэн баран хомуйааччыта аһыах. Дьиз тутуутугар, оттука маһы кэрдий кээмэйэ суох ыһтылар. Онон быһааннаан, кээмэйдээн туттуу дииһинэ болҕомтону ууруохха наада.

Математика уруоктарыгар хос раздел быһытынан статистиканы киллэриэххэ наада дии саныбын. Кинини дыксиннээр сыһыппалар баар буолааччылар. Хоһобур, күнгэ биһир киһи ортоһунан 2 кг бөҕү таһаарар. Ити бөҕү хас биһирдии ыал, дэриэбинэ, куорат киһитин аһааныгар тегүллээтэххэ төһөлөөх элбэх сыһыппара буолуой. Киһи дыксиннэһинэ арыый тардыһан сөп буолаһа дии.

Физика, химия уруоктарыгар айылҕа сокуоннарын үрэттигэр туттуллубат малы-салы иккиһин хайдах туһаҕа таһаарыыга болҕомтону ууруу о. д. а. Люминисцентнай лаампалар оскуолаһа аһыһан баран тураллар, эбэтэр

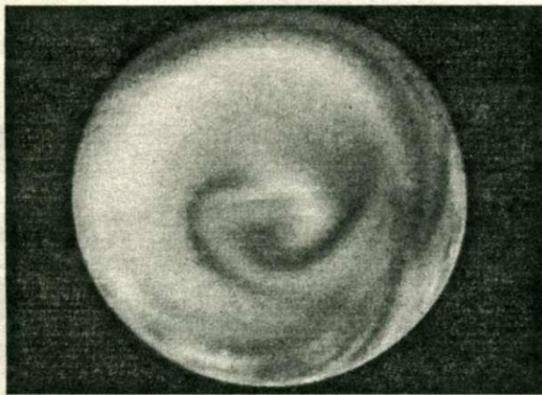
Билбит-Көрбүт эппит...

Сынныаланна аабыы

ВЕНЕРА ТАПТЫЫР, ООНЫОҔОР

Венера, номох этэринэн, таптал плататын быһытынан биллэр. Айылға, хамсыыр-харамай, кыыл-көтөр, кэрэйгэ, искусство таңарата.

Венера энергията таптатар, интэриэс тардар, хайфатар, сөхтөрөр бааттан, киһи бэйэтэ баа өтүгүнэн тулалыыр эйгэ сөп түбэһэн кыда-рыгар күүс-күдэх биэрэр, дьону-сэргэни, айылганы дьикылыларын кытта ыга сибээстээн, киһи олохун бары өтүгүнэн байытар, кырааскалыыр. Венера Телец уонна

Весы бэлиэлэрин баһылыыр, Телец бэлиэтин баһылыгын быһытынан бардамсылан баһылыыр-сабардыр санаалар кириэтиэхтэрин сөп. Ордук олохторун аргыстарыгар, баай, таңас-сап, мал-сал дьикээ-уот булунуунан, мунньуунан-хаһанынан кириэти сөп.

Онтон Весы бэлиэтин баһылыгын быһытынан дьону барытын кытта тапсар, үтүө сыһыанна, итэҕэлгэ наадыр, ол баата кинини үлэлэтэр, дьону кытта көпөстүннэрэр, үллэһиннэрэр, көмөлүһүннэрэр.

Венера үчүгэй энергията киһини ис кирибэх, элөккэй, үчүгэйи, кэрэни ылынымтыа онорор, таһаһа-саба, туттара-хаптара киһиэхэ эрэ ис кирибэх буолар. Онтон итэҕэс буоллаҕына манньк киһи дьону кытта тапсыбат, куруук туга эрэ итэҕэс, туохха да «иһэ туолбат», сүрүбэ суох, көгөс, инсэлээх, бэйэмсэх, өһөхтөөх санаалаах буолар.

Венера энергиятын үчүгэйдик 10-16 саастарыттан биллэрэр. Бу бириэмэҕэ оҕолор сиркилээҕэ көрүнөр, кыбыстары-килбигийэри билэр, кизгэнэр кэмнэрэ. Саамай нарын-ыраас, үчүгэйи эрэ ыра-ланар, күүтэр, сибэкки курдук аһыллар, итэҕэйимтиэ кэмнэригэр ким сэнээрбэккэ, хайҕаабакка, «чээн» диэбэккэ үчүгэйи-интэ-куһаҕанынан сабыдыалга кириэтиэхтэрин сөп.

Венера организмга бүүр үлэтин, күөмэйи, куолайы, ис-үөс органнарын,

тыҥа, ииктиир система, дьахтар оҕо төрөтөр органнарын, тымыры баһылыыр. Бу бириэмэҕэ ити органнар бэргиихтэрин сөп, тымыр ыарыылары, инсуллар элбиэхтэрин сөп.

Венера муус устар 18-тан ыам ыйын 8-гар диэри Близнецы бэлиэтигэр сылдьыа. Ол аата бу бириэмэҕэ киһи сүрэйинэн буолбакка, өйүнэн таптыыр, холобур, ойоҕо хараҕа суоҕун дьэ өйдөөн көрүүн сөп, хонон баран дьэ дорообо

диэн сөп, онтон сылтаан кэргэнниилэр сыһыаннарыгар тыҥааһыннар үөскөүхтэрин сөп. Оонньоһон, тылынан кыһыннаһан, хаадылаһан, күнүүлэһэн таптатар дьобурдарын, кыахтарын бэрбиэркэлэниэхтэрин сөп.

Венера сүбэтинэн бу бириэмэҕэ өйдөөх, уус-уран тыллаах-өстөөх дьон болҕомтону тардыахтарын сөп, сөбүлээбэт дьонгутугар, кэргэнниигэр, оҕолоргутугар үчүгэйинэн сабыдыаллааххытын, кинилэргэ авторитеткытын үрдэтиэхтин баҕардаххытына кинилэр өйдөрүн-санааларын сэнээрин, хайҕаан, сөбүг-махтайын, кинилэр интэриэтиригири темаларын үөрэтин уонна истэллэригэр ону ырытын.

Онтон таптыыр дьонгутун бу бириэмэҕэ ордук тылгытынан таптаан, тэйсиһи табыстаҕына арааска тизэтиимэн. Венера Рак бэлиэтигэр кириэр диэри көтөһин, барыта көнүөн, тупсуон сөп. Биһиги Сахабыт сиригэр Венера энергиятын ыам ыйын 8-тан бэс ыйын 6-гар диэри билиэххитин сөп. Бу бириэмэҕэ Венера Рак бэлиэтигэр уу стихиятыгар кириэр. Венера тымырҕа сабыдыалы көрдөрөр, ол аата сир тымыра—Өлүөнэ өрүсүтү бу бириэмэҕэ ханнык планеталары стихиялары кытта тыҥааһыны үөскөтөрүтүн бөлөһөн да ылан сөп, быһа да бырыан сөп.

А. ИЛЬИНА

БЫЧЫР

раҕа, абыр-табыр аата сиргэ-дойдуга барытыгар тарҕабыта. Уоруйаҕын туһунан оччотооҕу хараҥа үөрүбэ суох сахалар араастаан, сүрдээх омунаан кэпсииллэрэ. Холобур, Бы-

чыр туһунан манньк суостуу кэпсээннэри кэпсииллэрэ. Бычыр өр бириэмэҕэ уорбатаҕына быһаҕа кыһынгар толугуруу мөксөрө үһү. Дьэ оччоҕо Бычыр уорбатаҕына эрэ сатанара. Уус-Алдантан атырдаах бизини уоран тахсар күнэ буолар түүнүгэр ангара куҕас элэмэс ат, ангара киһи көлөн аасытын көрбүтүгэр курдук кэпсииллэрэ. Рыкунов баай Азаровы ыгыран арыгы иһэрдэ олодоһуна, дьикэ таһыттан кирибит киһи: «Тэлгэһэттэн уот барда» - диэн кирибит. Ону истэн баран: «Ол мин аргыһым бардаҕа, мин бардахпына сатанар», - диэт Бычыр арыгы иһэ олодорун тохтотон, хомунан дьикэтигэр барбыт. Ол

аата «иччилээх» уоруйах буолан «иччитэ» уордара илдээ бардаҕа үһү. Ону киһи үксэ итэҕэйэрэ. Дьэ ол иһин киһи уорбутун билэр да дьон кимизэхэ да кэпсээбэт этилэр. Ол иһин Бычыр бүтүн атыр үөрүнэн, кимизэхэ да биллэрбэккэ, уоран сирэ.

Бычыр Сииттэ кинээһэ Новгородов диэн доҕруунаан Дьокуускай таһынааҕы Урун Күөлтэн уоруйах хаһаахтартан 7 аты уоран тахсыбыттар. Соробун Сииттэҕэ аһарбыттар, соробун Бычыр илдээ хаалбыт. Маны Захаров диэн киһи куоракка тыллаабыт. Эмискэ куораттан милициялар тахсаннар Бычыры дьэгдэйиэн эт бөһөнү булаллар, куоракка Бычыры илдээ кириэллэр. Сииттэттэн Новгородов кинээстэн аттары эмиз булан ылааллар. Бычыр уонна Новгородов уорбут эттэрин 20-чө көлөнөн куоракка тийэтэрибиттэр. Иккиэн сууттанан суут уурааҕынан ытыллыбыттар.

М. ЖИРКОВА, Партизан

КИРИЭС КЫТЫЛ ДИЭН ТОҕО ААТТАММЫТАЙ?

Хамаҕатта - дьон-сэргэ өрдөөнүттэн олохсуян үөскээбит улуус биир кырдыаҕа бөһүөлөгэ буолар. Кини тоҕо Кириэс Кытыл диэн ааттаах этэй?

Бу Кириэс Кытыл диэн кырдык аатыра сылдьыбыта, билгини да ааттанара биллэр суол. Ити мааннык түбэлттэтэн ыла ааттаммыт эбит.

Өрдөөнү соҕус кэмгэ бу алдырхайдаах өлүү-сүтүү тахсыбытыттан ааттаммыт. Ити туһунан нэһилиэк тык кырдыаҕастара урут улаханньк курутууһун, туран ахталлара, кэпсииллэрэ. Мыраан анын диэки Ытык Хатын диэн бу нэһилиэк биир киһи хочотугар ыал бөҕө төбүрүннээн олобруттар, үгүстэр Жирковтар төрүттэрэ эбиттэр.

Саас аайы Өлүөнэ өрүс көмүөлүн мууһа аһарын, уу суола аһыллаатын кытта соҕуруу өрүс баһыттан араас табаары тиэммит ааллар устаталлар, аты-эргин бөҕөтүн тардаллар эбит. Ол саҕана Бөлөҕөс арыы баһыгар, сүрүн үөс диэки өттүгэр аал тохтуур биэрэгэр сааскы халаан уута кэлэн туолан

турдаҕына тохтоон аһар сирдээхтэр эбит. Онно Хамаҕатта дьон-сэргэтэ аал кэлэрин кэтэһэ сылдьан со-рохтор көрө, сорохтор сэ-кэйи атыылаһа хайыгынан, оҕочонон кириэстэр атыы-лаһан, мэнэйдэһэн тахсар үгэстээхтэрэ үһү.

Син ол курдук Ытык Хатын ыалларыттан 10 киһи оҕочонон Бөлөҕөс арыы нөҕүө өттүгэр кири-биттэр. Онно туох наадала-ахтарын атыылаһан баран төһөнөн истэхтэринэ, күүстэ-эх ардаҕы кытта ынырыкта-ах силлиэ түһэн оҕочоло-р түһүстөн ууга былдыам-мыттар. Онно 10 киһиттэн соҕотох Дэллээ уола Лебедев диэн киһи харбаан тахан былдыаммыта дириллэрэ. Ол 9 ууга былдыаммыт дьонно-ртон кэнники советскай-партийнай үлэһит буолбут Захарий Иннокентьевич Жирков эһэтин аҕата Тоотус уонна Гаврил Жирков - Бис-хаарах хос эһэтэ Имитэ Уй-бааҕка онтон да атыттар ууга былдыаммыттар.

Кинилэр кэриэстэригэр Бөлөҕөс арыытын утарыта улахан булгунньах курдук үрдээн тахсар томтор

үрдүгэр Аах арыытыгар ки-ирэр аартык хоту өттүгэр үрдүк улахан кириэс туру-орбуттарың саҕар-дыыһаанна диэри көрөр эһим. Ону кэнники биэрэги уу алдытан ол кириэс тур-бут томторо төрүт суох бу-олбута. Ити томтор аттыгар сиилэс дьаамалара баалла-ра, олоҕо эмиз мэлийдилэр. Ол курдук биэрэк кэнники сылларга хас сылын аайы алдынан, биэрэктэн быдан тэйиччи тутуллубут ферма хотонноругар чугаһаан иһэр. Сыл аайы манньк кэрчиктэ-эн алдытан истэҕинэ хама-батталар кэлэр өттүгэр ула-хан уустук балаһыанньага кириэр туруктаахтар.

Ол кириэс мин өйдүүрбүтүн «1884 сыл» диэн суруктаах этэ. Дьэ ити кэмтэн Ыла Кириэстээх Кы-тыл, Кириэс Кытыл диэн ааттаммыт бадахтаах. Кэн-ники ити эргин ыаллар олох-суйбуттарыгар кинилэри «Кириэс Кытыл ыаллара» диир буолбуттара.

Григорий КОКОРЕВ

ЧАҔЫГА НОЛУОК

1797 сылга Англия Правитель-ствота государство хаһынатын хаҕа-тар инниттэн илиигэ чаһы кэтэр иһин нолуок олохтообут. Хас биридди хары чаһылаах киһи хаһынаҕа 5 шиллинг харчыны угуохтаах эбит, оччолорго бу элбэх харчы этэ. Бу ситуациянан трактирщиктар тутатына туһана ох-субуттар. Кинилэр дьону тардар сы-алтан бэйэлэрин трактирдарыгар улахан чаһылары туруорар буолбут-тар. Ол эрээри кинилэри куһаҥан сюр-приз күүһүт—нолуок биир сылынан тохтотуллубут.

ПЕРЕПИСЬ КӨӨРҮЛҮННЭ

Бу сылга Россия үрдүнэн нэһилиэниэ уопсай переписиэ саҕаланыахтаҕа үп-харчы суоһунан тохтотуллубут. Билигин Госком-стат переписи 2001 сыл алтынны ыйыттан саҕалыырга былааннаабыт.

БЫЛЧЫННАРДААХ... БЫТЫК

Литва Тельшяя куоратын олохтооҕо Ан-танас Контримас диэн 45 саастаах киһи дыкти рекорд олохтообут. Кини 32 см үһүн-

наах бытыгар 40 кг 950 гр ыйааһыннаах бую-чукалаах пибэни ыйаан баран көтөһөн та-наарбыт. Телевидение иннигэр киһи быты-гым уйуо суоҕа диэн сэрэхэдийбитин туһу-нан эппит.

ҮЛЭНЭН—ХАМНАС

Свердловскай уобаластааҕы ойуур пре-приятетын «Лялилес» ОАО салалтат үчүгэй үлэһиттэрин биһирир бэртээхэ-ньманы киллэрбит. Кинилэргэ хамнаста-р бастакы уочарат бэриллэр, атыттарга кэли-

БЫЛЫРҔЫТТАН АХТЫЫ

ОЛОХ ЛОСКУЙА

Урукку олоххо баттаһа олобрут биир кы-һынаах олоғум лоскуйуттан быһа тардан ах-тан аһарыым дуу. Оччолорго аны санаатахха хас кыстык аайы быйыл ханна кыстаан уораан тыһынаах үһүн кыһыны хайдах тулуйан ту-руубут диэн оччотооҕу дьон ыкса күһүн тий-эн кыстыктарын туһунан саныыр санаалара эбит этэ. Ол саҕана Салбаҕ «Киров» колхоз сирэ Бүтэй Иҕэ диэн кыраҕый алааска кыстаабыт-таахпыт. Бу алааһы ууга, отун тийэити чу-гаһынан таллаахтара уонна манна хотонноох ба-лаҕан силлиһэ тутуллан турар буолан киһи уонна сүөһү бэйэ-бэйэлэригэр сылаастарын бэрсэн тыһыныны утарсалларыгар табыста-аһын иһин быллырҕы өбүгэлэрибт хотонноох балаҕаны бииргэ туттан олодохторо. Хайа уо-на элбэх ыал дьукаахтаһан уокка оттор маста-рын-булунарга көмөлөөбүн иһин кыстыкка дьикэ аайы дьукаахтаһан эрдэхтэрэ. Бу ба-лаҕанга түөрт ыал бииргэ кыстаабыттаахпыт: Охлопков Ф.Н. — Сүөдэккэлээх төрдүөлэр, Мокрошупов И.Г. — Халаабыстаах үһүөлэр, Винокуров Данил (Кодөөх) үһүөлэр уонна би-һиги төрдүөбүт. Инньэ ғынан бу балаҕанга 14 дууһаттан улахана 8 киһи, эр киһитэ 4, дьах-тара 4, оҕолор алтыабыт. Үс оҕо оскуолаҕа 2—, 3-с кылаастарга үөрэнэрбит. Уоннааһылар үөрэмэт саастаах икки оҕо 4, 6 саастаахтар. Үһүс оҕо бу алааска кэлэн кыстаан олорон саҕа төрөөбүт ол, мин балтым этэ. Ити 1940-41 сс. кыстык кэмэ этэ. Мин оччолорго тоғус сааста-ах эһим.

Ол кыстаабыт алааспыт, түгэх олодор ала-астан оскуолаҕа сылдьардааҕар кэм чугас этэ. Арааһа, балтараа чааһынан хааман-сиэлэн ос-куолабытыгар тийиэн эрдэхпит буолуо. Соччо-тугар кэлэ-бара суолга 3 чааһы ыһабыт. Уру-октут 4 уруок 4 чаас, оччотугар биһиги эмиз оҕолор күннэ 7 чаас дьарыктаах эбиппит. Ити-ни таһынан дьикээ уруогу үөрэтти эбиллэр. Арай үрүң үлэһиттэрдии оҕолор биһиги өрөбүл күннээх буолан сынныанан ыларбыт.

Дьикэбит муостата суох буолан уу иһири-эт ыарҕа миннигинэн сиппийэн кэбиһэби-Түннүкүт муус, сарсырда аайы кыһыан к-бистибит да, дьикэ иһэ балай эмэ сирдык түһ-рэ. Оччолорго ыал барыта үгүктүсүт курд-сирэй суунар рукомойнига суоҕа. Оһох кэни-гэр бардыбыт да омурдан суунарбыт. Этэ би-лингги курдук тиес суунар паста кэлиэ баара Баанньк диэн оччотооҕу колхозка суоҕа.

Хотоммут дьикэттэн үргүлдүү. Хотонт-дьикэни араарар адарай истинэнлээбэ, аһан к-ирэр хаптаһын ааннааҕа. Хотонго сүөл ыһыранара, муостара туйаҕа лоһугуруура, нь-рэй мөҕириирэ иһиллэ турара. Хотон сыт-сымара кэлэрэ буолуо да, аахайбат этибит. Х-тон сытын оһохтут кизг үөлэһэ султу тард-эрдэҕэ.

Ол саҕана аралдьыйар билигини курдук р-дио, күннээҕи сонуну билэр хаһыат, суруна-эһин эгэлгэ суоҕа. Арай кизэһэтин аһам иллэ-сийэ түстүһүнэ Д. Говоров «Будуруйбат Мүл-дүө» олонхо кинигэтин доргуччу ааҕар буол-ра. Ону даҕаны сирэй оһох сыдыаһы. эр вок-сыранан олорон ааҕара. Ону оҕуруун-улаха-нын баркэ чуумпунан олорон истарбит. (саҕана барыҕый балаҕанга олорон аралды-арбыт диэн онук буоллаҕа. Ардыгар, ойуу-суйар дьукаахпыт Халаабыс Уйбаан куугур-турааччы, көрбүөччүлэнэр этэ да эһийл буол-охтаах алдырхайдаах сэрини сэрэйбэт быһ-ылааҕа. Хата бу курдук куустуспутунан сыт-астык кыстыыр буолуоҕу дии-дии мас э-мьайынан түөрэх быраҕара. Онтуката оһ-кэннигэр хараҥаҕа баран түспүтүн ким-ха-инниэ эмээксинэ Даарыйа тийиэн ылаат «О-ро түспү-үт!» диэн үөрүүлээх сураҕы иһити-нэрэрэ. Аны санаатахха баҕар онтуката ку-ук олоро түспэтэ буолуо ээ, ким көрбүтэ би-рай. Баҕар биһигини үөрдээри, олобру-үт ди-эрдэҕэ.

Ол кыһын бииргэ кыстаабыттартан били-нитэ үһүө баарбыт: балтым Ирина Хаҕалас с-Дьөппөнүгэр кийиит, үс оҕолон, үс сиэн-нэн эбээ буолан олодор. Кэтиринс Арыы Ти-кэ олохсуян оҕо-уруу таниһэн эбээ буол-олорор.

Дьэ ситигирдик урукку олоғум лоскуйут-быһа тутан кэпсээтим.

Н. КОКОР, сэрхи сылларын өҕөтө, тыһы ветер

(Иннин 72 №-гэ көр)

АЛТА УОНУС СЫЛЛАРГА

1960 сыллааха оройуонга «Урожай» ДСО сэбиэтин председателинэн Е.А. Эверстов талыллан үлэлиэбиттэн, дуобат спорт биер маассабай көрүнүн быһыытынан кизгник пропагандаланыыта сағаламмыта дьон быһаччы этиэххэ наада. Ол иннинэ, биес уонус сылларга сылга биридэ ытыллар оройуоннай чемпионаттарга 5-9 дуобатчыт кыттар буолан, разрядтаахтар кыайан үүммэтэхтэрэ. Ити чемпионаттарга оччотооҕута биллэр эрэ дуобатчыттар ыгырыллан кытталлара.

Егор Афанасьевич бэйэтэ дуобатчыт буолан, спорт атын көрүнгөһүн тэнэ дуобат спордун нэһилиэнньэҕэ пропагандалааһынга болгомтотун уурбута. Кини киһини бэйэтигэр тардар, тылын ылынар уһулучу дьобурдаара. Малдьы улахан суумкалаах, ол суумкагытар дуобаты укта сылдан нэһилиэктэри кэрийэрэ. Дуобаты таптааччыларга чопчу тийиэн хоно сүтэн агитациялыыра, бэйэтэ оонньоһон ким хайдах дьобурдаарын билэрэ. Оройуоннай күрэхтэһини кыттарга сөбүлөһүн ыла. Ол кэнниттэн колхоз, тэриилтэ салайааччытыгар тийиэн, бу киһини турнирга кыттар кэмигэр хамаһын төлөөн туран үлэтигэр көнүлүүллэрин ситиһэрэ. Оччотооҕута чемпионаттар нэһилиэнньэ быһа бараллара. Оһон дуобатчыт үлэтигэр көнүлүүтэхтэринэ эрэ күрэхтэһини кэлэрэ.

Бэйэтэ иккис разрядтаах дуобатчыт, оройуон уонна республика күрэхтэһинилэригэр элбэхтик кыттыбыт, судьуйаласпыт буолан нэһилиэктэртэн дьобурдаах дуобатчыттары сүүмүрдээн түмүтү. 1963 сыллааха диэри кини оройуонга соргох иккис разрядтаах дуобатчыт этэ, арайах үһүс разрядтаахтар бааллара сааһыран күрэхтэһинилэргэ кыттыбат буолбута. Ол иһин эдэрдэри бэйэтигэр тардарга дьулуһара. Ити сыалын ситиһини бастакы хардылары онорбута. Оһно 1963 сыллааха Намна педучилище, Граф Бизэргэр 2 №-дээх профтехучилище аһыллыыра сүрүн тираһын буолбута.

Намнаағы педучилище бастакы директорунан биер дойдулаахпыт Владимир Петрович Шапошников ананан кэлбитэ. Кини республика күрэхтэһинилэригэр хаста да кыттыбыт, иккис разрядтаах дуобатчыт этэ. Ордук кэнники завучтуур, преподавателлиир сылларыгар педучилище үөрэнэччилэрин ортогугар дуобаты пропагандалааһынга элбэх өрүттээх үлэни ыыппыта. «Ленин суола» хаһыат 1989 с. сэттинньи 16 күнүэһү нүөмэригэр «Разрядтаахтары иитэбит» дьин ыстатыйата бэчээттэммитэ. Хайдах үлэлиэбиттэрэ ити ыстатыйаттан дьэнкэтиктэ көстөр. Ол иһин кини бэйэтин ыстатыйатын уларыппакка бэчээттибит.

«Намнаағы педагогическай училище аһыллыаһыттан ылатта, ол аата 1963 с. күһүнүттэн сағалаан, училищега дуобат, спорт атын көрүнгөһүнүн тэнэ, биер умсугутуулаах, биер таттарыылаах көрүнгөһүн буолбута. Республика үчүс оройуоннарыттан тобурусуһу үчүс атыттар ортолоругар дуобаты сэргэһир-кэрэһиһир кыргыһтар уонна уолаттар ағыаһа суох буоланнар курстар икки ардыларыгар кытаанах тыһаһыннаах, тардыһылаах «кирсиһилэр» ытыллар этилэр. Оһно сүһмүрдэммит хамаандалар Нам селотун уонна Хамаһатта дуобатчыттарынын табаарыстыы матчытара күөн көрөөлөрө, оройуон биердиһилэн уонна хамаанданан күрэхтэһинилэригэр кирсэһинэр куһаһана суох ситиһилэнэллэрэ.

Оройуон дуобатчыттарына араас сылларга активнайдык кыттыбыт Иванов Соловьев, Поротова Дашани, Седалищева Надяны, Петрова Мотяны, Скрябин Афанасийы, Еремеев Калистраты, Дьячковскай Семени, Федоров Эдуарды, Рожин Николайы, Тимофеев Павелы үчүгөйдик өйдүр буолоһтоттаахтар. Кинилэр Нам сиригэр I разряд нуорматын толороһо тийэһэ сайдыбыттары.

Өвөр ситиһилиһилэр дуобат ооньууругар «ылардыт» преподавателлэр Семенов Н.Д., Шапошников В.П., Луксин И.Г., Скрябин П.В. төһү күһүнүн буолбуттары. Кинилэр активнай кыттыылары оворлору көрүлүр, дуобат ооньууругар саһа оворлору тардара. Оһно 1960-70 сс. педучилищега дуобат спорт биер маассабай көрүһэ этэ. Ити ааттаммыт преподавателлэр 70-с сылларга I разрядтаахтыгытары.

Училище дуобакка хамаандата 1986 с. республика аналара орто чөрөх заведениеларын ортолоругар ытыллыыт күрэхтэһини иккис

Улуус тэриллибитэ 200 сылыгар

миэстэни, 1987 с. буолбут күрэхтэһини бастакы миэстэни ылытыта. Ити өвөр чөрөхтэрин ситиһилээхтик түмүктээн, учуутал үрдүк аатын сүгөн республика араас оскуоаларыгар үлэһи-хамсыы сылдылар. Дуобат умсугутуулаах ооньууругар чөртөр-иһтэр өвөрлөрүн тардаллар.

В. Шапошников, федерация чилиэнэ».

Хаһыат ити нүөмэригэр Граф Бизэргиттэн Тимофей Яковлевич Оконешников «Угус сиртэн түмсөн» дьин ыстатыйатыгар суруйбута «1963 сыллааха Граф Бизэргэр аһыллыыт 2 №-дээх профтехучилищега Саха АССР үтүөлээх механизатора, Ара дойдуга Улуу сэриитин ветерана Георгий Романович Охлопков үлэһи кэлбитэ. Бастакы разрядтаах дуобатчыт 1959 сыллааха Уус-Алдан оройуонугар чемпионнабыта. Кини училище үөрэнэччилэрин, үлэһиттэрин ортогугар бу мындыр ооньуу араас көрүнгөһүн биһилиннэрибитэ. Бэйэтэ 1967 сыллааха Нам оройуонугар чемпионнабыта. Ити сыл биһиги училищебыт хамаандата республика профтехучилищеларын күрэхтэһинигэр бастакы миэстэни ылытыта.

1978 сыллааха «Трудовые резервы» республикатаағы күрэхтэһинигэр биһиги училищебыт үһүс миэстэни ылытыта. Бу сылларга Намнаағы профтехучилищега оройуон күүстээх дуобатчыттары П. Собакин,

ыммыттары. 1971 сыллааха оройуон онус бастакы разрядтаах дуобатчытын педучилище преподавателэ Николай Семенов буолбута. Петр Охлопков 1972 сыллааха бастакы разрядтаахтыгыта.

1969 сыллааха спорткомитет, «Урожай» ДСО тэрийиһилэринэн улууска дуобат федерацията тэриллибитэ. Федерация председателинэн улуус чемпиона, Нам орто оскуолатын математика үчүгүтала Иван Иннокентьевич Оконешников, председатели солбуяааччынан «Ленин суола» хаһыат үлэһитэ Василий Еремеев, эппиэттиир секретарынан Егор Эверстов, чилиэннэринэн Хамаһатта зоотехнига Егор Леонтьев, Маймаһаттан Петр Собакин, СПТУ-2 преподавателэ Георгий Охлопков талылыытыттары.

УЛУУСКА ДУОБАТ САЙДЫЫТА

ра. Федерация тэрийиһинэн чемпионаттары тэнэ хамаанданан күрэхтэһинилэр, классификационнай турнирдар, куоталаһар Орджоникидзевскай (билигин Ханалас) улуһун кытта табаарыстыы көрүһүлэр ытыллар буолбуттары.

Ол гыннан баран итэһэспит элбэх этэ. Кизг сирин кыайан хаппакка географиябыт кыраһаһа. Нам орто оскуолаты икки сменанан үлэһи буолан председатели үлэтигэр хайдах да бириэмэ ордоруммат этэ, Егор Эверстов доруобуйатынан «Урожай» обще-

ааттаммыт улуус федерациятын чилиэннэрэ талылыытыттары. Кинилэр бары эппиэттээхтик, бэйэ-бэйэлэрин көбүтүнэн көхтөөхтүк үлэлиэбиттэрэ. Дьахталлары, эдэрдэри, үөрэнэччилэри дуобат спордугар тардыыга биллэр-көстөр үлэлэр барбыттары.

СЭТТЭ УОНУС СЫЛЛАРГА

Сэттэ уонус сыллар улууска дуобат спорда сайдыытыгар оһуобай миэстэни ылаһалар. Бу сылларга федерация көхтөөхтүк, түмсүүлээхтик үлэлиэбитэ. Үлэһэ саһа сүүрээһинэр киллэриллибиттэрэ. Дуобат спорт биер сүрүн көрүнгүн быһыытынан комплекснай спартакиада программагытар биетик киллэриллибитэ. Чемпионаттары тэнэ, бизиһи кийилээх хамаанданан күрэхтэһинилэр сыллата тэрээһиннээхтик ытыллар буолбуттары. Международнай дуобаты пропагандалааһын сағаламмыта. Календарнай былаанга киллэриһилэн бу көрүнгө чемпионаттар ытылыытыттары, хамаанданан күрэхтэһини икки дуоскара (эр дьон, дьахталлар) сүүс харахтаах ооньуоһун быраабыла курдук ирдэниллибитэ.

Классификационнай турнирдар календарнай былаанга киллэриһилэн элбэхтик ытылыытыттары. Хаһааһытыбаларыта, училищеларыта, Нам селотугар чемпионаттар, отделениелар уонна биригэрдэлэр икки ардыларыгар хамаанданан күрэхтэһинилэр, училищеларга курстар икки ардыларыгар күрэхтэһинилэр сылы көтүһпэкэ тэриһилэн ытылыытыттары. Бөһүөлэктэргэ (нэһилиэктэргэ) зонанан күрэхтэһинилэргэ дуобат спорт биер көрүнгүн быһыытынан киллэриллибитэ.

Ити күрэхтэһинилэри улуус уонна хаһааһытыбалардаағы, училищелардаағы федерациялар тэрийиһи ыыппыттары. Оччотооҕута улууска 5 хаһааһытыба, икки училище, улуус киһи хамаанда туруораллара. Ити элбэх үлэһэн ситиһилэрэ. Элбэх күрэхтэһинилэр барар буоланнар разрядтаахтар сыллата үүммүттэрэ. Ити уон сылга анардас бастакы разрядтаахтар 40-чара чуғаһабыттары. Ол иһигэр педучилищеттан 10, оскуолаттан 3 үөрэнэччи (Анатолий Чириков, Егор Пеестерев, Александр Азаров) бастакы разрядтаахтыгытары.

Хомустаахтан Николай Соловьев, Василий Горохов, Петр Охлопков, Киһифор Обутов, Александр Азаров, Хамаһаттан Алексей Аммосов, Лев Федоров, Егор Феофанов, Анатолий Чириков, Хатыһ Арыһаттан Егор Эверстов, Василий Павлов, Константин Варламов, Хатырыктан Егор Собакин, Александр Ядрихинская, Петр Афанасьевич Собакин, Модуттан Ион Васильев, педучилищеттан Николай Семенов, Владимир Шапошников, Илья Лукин, Павел Скрябин,

смейстер нуорматын Дьокуускайга ытылыытыттары аан дойдуга чемпионаттар толорбута. Р. Егорова кандидаты университетка үөрэнэ сылдан, мастары Москва куоракка Россия күрэхтэһинигэр ылытыта.

«Нам» совхозка билинги Үөдэй, I Хомустаах, Партизан, Таастаах нэһилиэктэргэ, Ленин аатынан колхозка (кэнники «Комсомольскай» совхоз) Хамаһатта, Никольскай, II Хомустаах, Салбан нэһилиэктэргэ, Карл Маркс аатынан колхозка (кэнники «Хатыһ Арыһ совхоз») Хатыһ Арыһ, Бөтүһ, Искра нэһилиэктэргэ, М. Аммосов аатынан колхозка (кэнники совхоз) Хатырык, Модут, Түбэ, Арбын, Көбөкөн нэһилиэктэргэ киирэллэрэ. Биер кэмгэ өрүс илин эһигиһини нэһилиэктэр «Коммунизм» (Көбөкөн, Фрунзе, Арбын нэһилиэктэргэ) колхоз, II Хомустаах «Правда» колхоз буола сылдыытыттары, эмиэ да «Комсомольскай», М. Аммосов аатынан хаһааһытыбалар отделениелара буолулаабыт сыллардаахтарыта.

«Нам» совхоз федерацията (П. Охлопков, Н. Соловьев) үлэтин сүрүннээн I Хомустааха ыыппыта. Совхоз массына-тракторнай паарката манна киһинэн тэриллибитэ. Итиннэ тирээрэн классификационнай турнирдары, биригэрдэлэр икки ардыларындаағы хамаанданан күрэхтэһинилэри ыталлара. Ол иһин механизатордар ортолоруттан, салалта аппараттаһтан, Кыһыл Сьыртан элбэх маассабай разрядтаахтар үүммүттэрэ, үөрэнэччилэр кытта хабылыытыттары. Киһоменеханик П. Охлопков, шофер (кэнники завгар) Н. Соловьев, детсад сэбиэдиссэйэ М. Захарова, юрист В. Готовцев, болуогуньук Н. Обутов, мастарыһкай үлэһитэ Д. Васильев улуус күрэхтэһинилэригэр бастыыр, миэстэлэһэр этилэр. Үөрэнэччи Саһа Азаров онуска үөрэнэ сылдан улууска иккис призер буолан соһулаабыта. Хамаанданан күрэхтэһинилэргэ үтүстүк бириһтээх миэстэлэри ылаһалара.

Хамаһатта федерацията (Леонтьев Е.Р.) үлэтин биер уратытын оскуолага тирээрэн дуобакка үөрэнэччилэри уһууута буолар. Ол сылларга кэнники бастакы разрядтаахтыгыт учууталлар Анатолий Чириков, Егор Феофанов, Лев Федоров, Валентина Ядрихинская оскуолага дуобат секциятын (куруһуок) үлэһитэн үөрэнэччилэртэн элбэх дуобатчыты иһпиттэрэ. Хамаһатта билинги күүстээх дуобатчыттары ол сараттан сағалаабыт дьон. Оччотооҕута Хамаһатта үөрэнэччилэрэ атын оскуолалар оворлорун быдан сабырыһар этилэр. Холобур, 1977 сыллааха үөрэнэччилэр чемпионаттарыгар кыргыһтарга Рита Сивцева утарылаһааччыларын барыларын хотон, Вася Кривошапкин уолаттарга 11-тэн 10,5 очкоһоланан кыахтаахтык чемпионнаабыттары.

Хатырык (М. Аммосов аатынан колхоз, совхоз) улууска саамай кизг территорияны хаһара. Федерация (Собакин П.П.) сүрүннээн Маймаһа бөһүөлэргэ тирээрэн ыыппыта. Маймаһаттан П.П. Собакин, К. Сивцев, Е.Собакин, А. Ядрихинская (Пахомова), П. Собакин курдук улуус күүстээх дуобатчыттары итигилиһиттэрэ. С. Исаков Арбын дуобатчыттары дуобат спордугар тардыыта. Кини быһаччы эрчиһитинэн Д. Бугаев, В. Иванов, И. Гоголев, О. Соловьев, Г. Иванова курдук бастакы разрядтаахтар үүммүттэрэ. Оттон Хатыһ Арыһ дуобатчыттары Егор Эверстов баһылаан көһүлээн салайдыта. Бэйэтэ улууска үстэ чемпионнаабыта. Бу нэһилиэктэн Е. Туралысова, Д. Сидорова, М. Протопопова, Х. Кривошапкина, Е. Федорова, Игнатий Эверстов курдук улууска чемпионнаабыт, призердаабыт дуобатчыттар бааллар. М. Аммосов аатынан, Карл Маркс аатынан хаһааһытыбаларга биригэрдэлэр икки ардыларыгар хамаанданан күрэхтэһинилэр сыллата ытыллар этилэр.

Намнаағы педучилищега, 2 №-дээх профтехучилищега Шапошников В.П., Оконешников Т.Я. дуобат спордун пропагандалааһын бэйэлэрин ахтыларыгар сырдаппыттары. Арай итиннэ педучилищега кэнники сылларга спорт бу көрүнгү ситэ суолта биэрбэттэрин, кэнники уонча сылга күрэхтэһинилэргэ да кыттыбаттарын бэлиэтиги барарыллар. Граф Бизэргиттэн училище (Оконешников Т.Я.) бэйэтин кыаһын кыттар, өвөрлөрү кылгас курстарга үөрттиһилэр сүрүн мэйһи буолар.

Василий ЕРЕМЕЕВ (Салгыыта бэчээттэниэ)

Хаартыскаларга: 1) Улуус 3 төгүлээх чемпиона К. Сивцев улуус чемпиона И. Собакиннын чөһ көрсөр. 2) Улуус дуобакка федерациятын бастакы председатели И.И. Оконешников. 3) Улуус чемпионатын кыттыылаахтары. Аллараа (тананан укта бөһис) улуус чемпиона Г.Р. Охлопков.

К. Сивцев, И. Елисеев, З. Сысолатина үөрэммиттэрэ итиннэ атыттары бу мындыр ооньууга уһуйбуттары.

Алта уонус сыллартан училищега спорт араас көрүнгөһэр, ол иһигэр саахымат уонна дуобат спорда сайдыытыгар директор П.Г. Апросимов, директоры политчааска солбуяааччылар К.И. Давыдов, С.Е. Литвинцев, преподаватель Г.Р. Охлопков өһөлөрө улахан. Училище хамаандалара спорт үгүс көрүнгөһигэр сыла аһсын «Трудовые резервы» күрэхтэһинилэригэр бириһтээх миэстэни ылаһалара.

Т. Оконешников, федерация чилиэнэ».

Педагогическай уонна профтехучилищелар преподавателлэрэ, үөрэнэччилэрэ дуобат спорда сайдыытыгар В.П. Шапошников, Т.Я. Оконешников этэллэрин курдук, ордук 70-с сылларга улахан күүс-көмө буолбуттары. Педучилищега үөрэнэр сылларыгар 10-чара өрө бастакы, уонтан таһса үөрэнэччи иккис разрядтаахтыгыттары элбэһи этэр. Кинилэртэн учуутал дипломун ылан бардахтарын сыла Афанасий Скрябин Покровскайга, Семен Дьячковскай Чурапчыга төрөөбүт оройуоннарыгар үһүс бириһтээх миэстэни ылытыттары, Эдуард Федоров Анаабырга хас да сыл чемпионнаабыта. Итинтэн кинилэр куһаһана суох бэлэми барбыттары көстөр.

Эр дьон 1965 сыллаағы чемпионаттарыгар I бастакы разрядтаах (Охлопков Г.Р.), I иккис разрядтаах (Эверстов Е.А.) дуобатчыттар эрэ кыттыбыттары. Бу чемпионатка В. Еремеев иккис, П. Охлопков, П. Собакин үһүс разряды толорбуттары. Атыттар разрядтара суора. Оттон 1968 сыллаағы чемпионатка сорохтор үөрэхтэрин бүтэрэн, сорохтор иһтэрин төлөөн Советскай армияра сулуһупалаан кэлэннэр састаап балачча күһүһүрбүтэ. Бастаан разрядтаахтар Г. Охлопков, С. Исаков, иккис разрядтаахтар Е. Леонтьев, И. Оконешников, П. Собакин, К. Сивцев, И. Рехлясов, П. Охлопков уонна хас да үһүс разрядтаахтар күрэхтэспиттэрэ. Итинтэн сағаламмыта оройуон бэйэтин күрэхтэһинигэр бастакы разрядтаахтары итинтэн таһаарыта.

1968-1969 сс. бастакы разряды Иван Оконешников, Егор Леонтьев, Петр Собакин, Климент Сивцев толорбуттары. 1970 сыллааха бастакы разряд значогун Алексей Аммосов, Егор Собакин, Василий Еремеев ань-

ст в о т ы т т а н б о с х о л о м м у т а . Б ы ч а т о р т о т у г а р ү л э и н н и д и э к и к ы а й а н с ы б а р ы й б а т а в а , ү ө р э н э ч ч и л э р о р т о л о р у г а р ү л э ы г ы т ы л ы б а т а р а .

1971 сыллааха федерация сағардан тэриллибитэ, чилиэннэрин састааба элбэтиллибитэ. Федерация председателинэн Василий Еремеев, председатели солбуяааччынан Михаил Пестерев, эппиэттиир секретарынан Егор Эверстов, чилиэннэринэн Иван Оконешников, Георгий Охлопков (СПТУ-2), Владимир Шапошников (НПУ), Петр Охлопков («Нам» совхоз), Егор Леонтьев (Ленин аатынан колхоз), Петр Собакин (М. Аммосов аатынан колхоз), Степан Исаков («Коммунизм» колхоз), Николай Соловьев (I Хомустаах), талылыытыттары. Бу састаабынан 1982 сыл бүтүөр диэри үлэлиэбиттэрэ.

Федерация саһа састааба былааннаахтык үлэлиэбитэ. Хас биридин чилиэннэ чопчу соруудахтар тизрилдибиттэрэ. Нам селотугар, училищеларга, совхозтарга, колхозтарга федерациялар тэриллибиттэрэ. Ол федерациялар салайааччыларынан үөһэ

Спорт - дьулуур, спорт - тулуур
СТАРТКА СУУС КИИИ

Саха сиригэр физкультурнай хамсааһын 75 сылыгар уонна сүүрүүнү таптааччылар күннэрин көрсө Таастаах нэһилиэгэр түүлбэлэр икки ардыларыгар 10x100 м. эстафета ытыгылына...

гар 1,5 саастаах Новгородов Мичилтэн саҕалаан 60-наах Валерий Келин, биер төрүөтүтэн инбэлиит оҕо, үс инбэлиит стартаатылар. Нэһилиэк дьоно физкультура уонна спорт сайдарыгар кырата суох көмөнү оҕороллор...

Учурдэе Пбл.А.Р. Күндүтүк саныыр учууталбытын ОЛЬГА НИКОЛАЕВНА КОЛЕСОВАНЫ 70 сааскын туолбут үбүлүгүгүнэ истинник эбэрдэлибит.

ТУРИСТАР ТҮМҮСТҮЛЭР

Нам селогун дьаһалтатын тэрийиитинэн бу ыйга Нам селогун тэрилтэлэрин икки ардыгар туризмга күрэхтэһии буолла. Туризм уон сыл анараа өттүгэр—1989 сыллаахха эрэ ытыллыбыта, онон иккистээн сөргүтүлүннэ.

МУНУ ЖКХ, улуус дьаһалтатын, үп управлениетын, Нам селогун дьаһалтатын, 1 №-дээх детсад коллективтара актыбынайдык кытыннылар. 1 миэстэни киин балыыһа үлэһиттэрин «Эмчит» хамаандата ылла...

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА
БАРЫТҨА ХАҔААЙЫСТЫБАЛАРЫН ТЭРИЛТЭЛЭРИГЭР УОННА КРЕСТЬЯНСКАЙ ХАҔААЙЫСТЫБАЛАР БИЛИИЛЭРИГЭР

МАХТАЛ, БАҔЫЫБА БУОЛУОХТУН

Нам улуунун социальной харалтаҕа управлениетын туруоруугунан инбэлииттэргэ уонна кырдыҕаҕар аһаан олоор дьиз тууллубта номҕо бэни сыла буолла. Кэнибит уһаабыт, иннибит чугаһаабыт кырдыҕаҕар кыдааннаах уһун кыһыммытын этэнгэ туораан, самаан сайын күөбэр үктэнэр күммүт тийиэн кэлбитигэр үөрэн сүргэбит көтөбүлүннэ.

Дьэ, мин курдук кырдыҕаҕар, инбэлииттэр таах чункуйан олоботуннар дьиз хас бырааһыннык аайы оскуола оҕолорун, кулууп коллективин көүлээһининэн концертаар, оонньуулар көрдөрөн сэргэхситэллэр. Итинник мероприятиелары көпсөтинэн тэрийиңгэ биһиги директорбит Мария Николаевна Охлопкова улахан орууллаах буолуо дии саныбыт.

НАМНААҔЫ ВЕТЕРИНАРНАЙ УПРАВЛЕНИЕ ИҔИТИННЭРЭР
Голландияҕа, Бельгияҕа, Францияҕа сибииннэ уонна көтөр этиттэн оҕоһуллубут бордудуксуйаларга, ону тэнгэ көтөр, сибииннэ аһылыгын бары көрүңнэригэр «Диоксин» дьиз рак ыарыны көбүтөр вещество көһүннэ.

ИДЬУО ИҔИТИННЭРЭР АРААС БҮРҮЙ ОҔОҔУЛЛАР

Бэс ыйын 8-14 күннэригэр улууска общественной бэрээдэги кэни араас түбэлтэлэрэ таһаарылыннылар. Ол курдук Таастаахтан К.Н. Новгородов бас билэр сылгытын Таастаах олохтооҕо И.Г. Аргунов билбэт дьонулар 2,7 тыһ. солк. атыылаабытын туһунан үнсүсү кирирдэ.

Нам селогугар Чернышевская 34 №-рин 5 кв. Прохоров Н.П. өлүгэ көһүннэ. Уорбалаанааччы тууллан хаайылына, силиэстийэ ытыгылыр. I Хомуустаахха Окконешников М.Н. хатынҕа ыйанан өлбүт өлүгэ буолулунна, Үөдэйтэн СДК директора Я.Я. Неустроев кырбанан хирургическай балыыһаҕа кирирдэ. Хамааттаҕа Игнатьев А.И. быһаһынан анныллан балыыһаҕа киллэрилиннэ.

ФОТО НА ПАМЯТЬ
Проявка 10 руб. Печать 4,5руб. 5 руб. 9 руб. 10 руб. 15 руб. 150 руб.

ОБРАЗЕЦ СПРАВКИ ДЛЯ ПРОВОЗА МЯСНЫХ ПРОДУКТОВ ЧЕРЕЗ ПОСТЫ ГИБДД
Справка необходима для провоза мясных продуктов через посты ГИБДД. Отрывной талон остается на посту ГИБДД.

Суруттуу — 99 САХА АРҔЫҔА - «САХА СИРЭ» ХАҔЫАТ
УЛУУСПУТ УБААСТАБЫЛЛААХ ОЛОХТООХТОРО!
Хаһыат, сии-биитер телевидение уонна радио курдук, киһи олоһор олус улахан суолталаах.

БЫСТАПКАЛАР
Намнаағы историко-этнографическай музей Элэй Сивцев үлэлэрин быыстапкаата. Уус-уран тарбахтаахтар оҕоһуктарын быыстапкаата.

СПРАВКА
6 февраля 1999 г. с. Нам.
Настоящая справка дана гр. Иванову Ивану Ивановичу, 1955 года рождения, проживающему с. Нам Намского улуса, паспорт (серия, номер, кем выдан/ либо другой документ, удостоверяющий личность) о том, что он имеет подворье крупного рогатого скота (инвентаризованный номер, №).

«Саха сирэ» хаһыакка суруттуу сыаната бийыл уларыйбата, ыараабата. Биһиги улуусу-пуутугар сыл аҕарыгар суруттуу сыаната манньк: бириддиһэн дьонҕо - 171 солк. 66 харчы, тэрилтэлэргэ — 271 солк. 56 харчы.

И Хомуустаах олохтоох дьаһалтата Россия үтүөлээх землеустроительтэ улуус бочуоттаах гражданина ПОПОВ Алексей Иванович ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн көргэнигэр Матрена Иннокентьевнаҕа, оҕолоругар, сизнэригэр, аймахтарыгар, доботторугар дириг кутурбанын тириэрдэр.

ОТРИВНОЙ ТАЛОН
Настоящая справка дана гр. Иванову Ивану Ивановичу, 1955 года рождения, проживающему с. Нам Намского улуса, паспорт (серия, номер, кем выдан/ либо другой документ, удостоверяющий личность) о том, что он 5 февраля 1999 г. из своего подворья забил 2-х годовалого бычка холмогорской породы, весом 110 кг, для реализации мяса на рынке г. Якутска.

РЕДАКТОРЫ СОЛБ. — Г.К. ЭВЕРСТОВ тел. 21-4-96
ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура — 21496; иллюстрация уонна реклама (секретариат) — 21640; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; «НАМ» ТРК — 21632; редакционная издательская система — 21141